

АРХИДАН СОГТУУРАХ ЯВДАЛТАЙ ТЭМЦЭХ,ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Ганбаатарын Бямбадорж

ДХИС-н Цагдаагийн эрх зүйн тэмхимийн багш,
докторант, цагдаагийн ахлах дэслэгч

Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд архидан согтуурах, мансуурах зэрэг хүний удмын санд сөрөг нөлөөлөх бүхнээс урьдчилан сэргийлэх асуудлыг монгол хүний аюулгүй байдлыг хангах тэргүүлэх чиглэл болгон тавьсан нь санамсаргүй хэрэг биш юм.

Архидан согтуурах явдал ужид шинжийг олж, сархад хэмээх ундаанд зэрэг зиндаа, нас, хүйс үл харгалзан шимтэх аваас хувь хүн төдийгүй, бүтэн үндэстэн самууран мөхөх аюултайг бэлхэнээ мэдэх атал сүүлийн цөөхөн жилд монгол хүн архинд донтох өвчинд гүн нэрвэгдэв. Дэлхий нийтэд согтууруулах ундааны хэрэглээ жил тутамд буурч байгаа энэ цаг үед, харин Монгол улсад огцом өсөж хэрэглээний түвшингөөрөө толгой цохих боллоо¹.

Учруулж буй хор хөнөөл, аюул занал нь жилээс жилд өсөн нэмэгдэх болсон нийгмийн эл сөрөг үзэгдэл монгол хүний удмын санд мэдэгдэхүйц таагүй нөлөөлөх болсны сацуу, гэмт хэргийн өсөлтийн хувь хэмжээ, криминологи шинжид огцом сөрөг өөрчлөлтийг бий болгож байна. Монгол улсад үйлдэгдэж буй нийт гэмт хэргийн 18,2 хувь нь, онц ноцтой гэмт хэргийн 80 хувь нь согтуугаар үйлдэгдэж аж. Гэмт хэргийн гаралтийн энэхүү нөхцөл байдал нь цаашид тогтвортой хадгалагдвал монгол улсын нийгэм хүн амын аюулгүй байдал учруулах хор хөнөөл нь улам бүл өсөн нэмэгдэж түүнийг таслан зогсоох, түүнээс урьдчилан сэргийлэхэд төдий хэмжээгээр бэрхшээлтэй учирна гэдгийг мэргэжилтэн, судлаачид анхааруулсаар буй билээ.

Архи согтууруулах ундаа үүссэн үеийг хүн төрлөхтөн ваар сав хийж ирсэн тэр үеэс улбаатай гэж эрдэмтэн судлаачид үздэг. Ваар саванд хадгалагдсан жимс хадгалалтын явцад исэж задраад бага хэмжээний хатуулагтай дарс мэт болсныг хүмүүс анх мэдэж ууж эхэлсэн нь түүний хэрэглээний эхлэл гэж үздэг.

Монголчуудын хувьд Хүннүгийн үеэс таван хошуу малынхаа сүүг исгэн шимийн архи гарган авч хэрэглэж байсан бөгөөд одоо ч зарим аймаг сумдад энэ аргаар нэрмэл архи гарган авч хэрэглэж байна. Манай ард түмэн Чингис хаанаас эхлээд үе үеийн хаад ноёд тухайн нөхцөлд тохирсон олон арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж байсны үр дүнд архийг тодорхой дэг жаяг, хэмжээ хязгаартай хэрэглэж ирсэн түүхтэй билээ. Хаад ноёдын авч хэрэгжүүлж байсан арга хэмжээнүүд заримыг нь дурьдвал “Чингис хаан” архи ууж согтвоос тэргүүнээ цохиулсан мэт, аливаа оюун билэг цөм хэрэггүй болой гэж сургасан бөгөөд уухийг хаацайлахын аргагүй бол сард гурван удаа уу гэж хязгаар тогтоож байжээ².

Монголын ард түмэн архийг таван тансаг идээний дээж хэмээн хүндэтгэн үзэж, хэн хүнгүй хүртэж хэрэглэх, эс хэрэглэх талаар нарийн дэг журмийг мөрдөж, Хабул хааны үеэс архийг хэрэглэх талаар хатуу ёс журам гаргаж “дөч хүрээд дөнгөж амс, тавь хүрээд тааруулж балга, жар хүрээд жаргаж хүрт” гэж сургасан. Үүнд насыг нарийн зааглахын зэрэгцээ “уу” гэсэн утга санаа үл агуулсан байна. Энэ нь хүн ерөөсөө архи уух нь байтугай “уруулаа бүү хүргэ” гэсэн гүн гүнзгий утга санааг агуулахын зэрэгцээ, хүүхэд багачууд, залуу хүмүүсийг гашуунаар бүү тэтгэ, эцэг хүний найман зүйлд бор дарсанд үл шунах, гашууныг амталбал эмэгтэй хүний хэвлийд хор тогтоно. Архи дарсийг уй гашуу, уйтгар зовлон, гай гамшиг, ном хурах, сүм хийдэд мөргөх, бурхан багш залах, лам санаваартан, эцэг, эх, ахмад настан, авга, нагац, хүүхэд, эмэгтэйчүүд, өрх гэр тусгаарлаагүй залуу хүмүүсийн дэргэд архи сөгнөх, хүртэхийг хатуу цээрлэх ба архи уух нь арван хар нүглийн нэг гэж үзэж сургажээ³.

Монголчууд бид архийг далай шиг их үйлдвэрлэж түүндээ өөрсдөө живж байна. Насанд хүрсэн хүмүүсээс архи уудаггүй хүн гэж бараг үгүй болжээ.Шинэ жил, цагаан сар, мартийн 8, цэргийн баяр, эх үрсийн баяр, баяр наадам, улс тунхагласны баяр, төрсөн өдөр, гэрийн болон одонгийн найр, хурим, хонхны баяр, бүр сүүлдээ аавуудын баяр, анд найзууд уулзсаны баяр гэх

¹ Г.Бямбадорж , Архидан согтуурах явдалтай тэмцэх үйл ажиллагаа, УБ., 2011., 5-р тал

² Л.Эрдэнэбаяр, Архинд донтох өвчин, УБ., 2009., 87-р тал

³ Л.Эрдэнэбаяр, Архинд донтох өвчин, УБ., 2009., 87-р тал

зэрэг эцэс төгсгөлгүй баяр цэнгээн наадам, дээр нь нэмэгдээд олимп болон дэлхийн аваргын тэмцээнүүдийг архи, пиво уухгүйгээр төсөөлж ч чадахгүй болсон нь бас л харамсамаар⁴.

Манай улсад архи согтууруулах ундааг зүй зохистой хэрэглэх ойлголт нийгэмд төлөвшөөгүй байна. Согтууруулах ундааг хэтрүүлэн хэрэглэдэг хүмүүс архидан согтуурах явдал өөрийх нь хувьд хэвийн зүйл гэж бодож сэтгэдэг нь стандарт хэрэглээний хэмжээг нийгэмд төлөвшүүлэх шаардлагатай байгааг харуулна.

Төр засгийн зүгээс архидан согтуурахтай тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх асуудлыг анхааралдаа авч үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль, захиргааны харицлагын тухай хууль, гаалийн болон гаалийн тарифийн тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжийг батлан гаргаад зогсохгүй эдгээр хууль тогтоомжийг хэрэглжүүлэх чиглэлээр гарсан засгийн газрын тогтоол, төрийн захиргааны төв болон орон нутгийн байгууллагын тушаал, шийдвэр гээд бүхэл бүтэн хууль эрх зүйн орчин бүрдсэн ч тодорхой үр дүнд хүрэхгүй байна⁵.

Архидан согтуурах явдалтай тэмцэх тэмцлийг үр дүнтэй болгох зорилгоор 100 хүнээс архидан согтуурах явдлыг багасахад ямар арга хэмжээ авах бэ? гэсэн санал асуулга явуулхад 8% нь Архидан согтуурах явдлын эсрэг төр засгийн зүгээс үр дүнтэй иж бүрэн бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх, 6 % нь Архинд донтох өвчтэй хүмүүсийн сэтгэхүйг эрүүл болгох, 12% нь Ард иргэдэд архи хэрэглэх ёс, зан заншилыг ард иргэдэд хүртээмжтэй өргөнөөр сурталчилан, ухуулан ойлгуулах, 22% нь хууль ёс хариуцлагыг чангатгах, 15% нь ажилгүйдэл ядууралыг бууруулах, 15% нь архи согтууруулах ундааг худалдан борлуулах цэг салбарыг цөөлөх, архины үйлдвэрлэл экспортоор оруулж ирэх архи согтууруулах ундааны хэмжээг багасгах, **18% нь архидан согтуурах явдалтай тэмцэх хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох**, 4 % нь архигүй орчин бүрдүүлэх гэж тус тус хариулжээ⁶.

Дээрхи санал асуулгаас үзвэл архидан согтуурах явдалтай тэмцэх хууль тогтоомжуудыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байгааг бид бүхэн харж болно.

Өнөөгийн байдлаар архидан согтуурах явдалтай тэмцэх үйл ажиллагааг цагдаагийн байгууллагын алба тасаг дотроос ажлын чиг үүргийн хувьд хэв журмын алба гол үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд архидан согтуурах явдлын шалтгаан нөхцөл, тархалт болон түүнтэй тэмцэх ажлын явц байдалд дүн шинжилгээ хийж согтуугаар үйлдэгдэж буй гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг шинжлэх ухааны үндэстэй оновчтой зохион байгуулах ажлыг үндсээр нь сайжруулахыг өнөөгийн нөхцөл байдал зүй ёсоор шаардаж байна.

Архидан согтуурах явдалтай хийх тэмцлийг хүчтэй болгож энэ ажлын үр нөлөөг ЗГ, ЦЕГ, НХЖХГ, НЦГ-н бодлого, чиглэл, зорилго, зорилтийг амьдралд бүтээлчээр хэрэгжүүлэхийн тулд хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгож ЦБ-ын алба тасаг бүрийн онцлого, чиг үүрэгт нь тохирсон ажил үүргийн хувиарыг боловсруулах хэрэгтэй гэж бид үзэж байна. ОХУ-н цагдаагийн байгууллага эрүүлжүүлэх үйл ажиллагаагаа эрүүл мэндынхээ байгууллагад шилжүүлжүүлж архинд донтох өвчтэй хүмүүсийг *эмчилж* эхэлсэн нь үр дүнд хүрч байгаа бөгөөд ОХУ-н цагдаагийн байгууллага эрүүлжүүлэх байргүй гэдгээ нийтэд зарлан мэдээлсэн байна.

Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох асуудал

Эрүүлжүүлэх үйл ажиллагааг ЦБТХ-н 17-р зүйл “Олон нийтийн газар согтуугаар хэвийн бус яваа хүнийг тусгай байрнд эрүүлжүүлэх, эсвэл хамгаалах хүнд нь хүлээлгэн өгнө” гэж заасан нь эрүүлжүүлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэсийг заажээ.

Гэвч эрүүлжүүлэх үйл ажиллагааны талаархи ойлголтыг тал бүрээс нь үзэж, энэ ажиллагаанд цагдаагийн байгууллага ямар хэлбэрээр оролцох, гарч болох эерэг болон сөрөг үр дагаварыг судлан тодорхой арга хэмжээ авах саналыг боловсруулах хэрэгтэй болжээ.

“Эрүүлжүүлэх” гэдэг нь нэрийнхээ утга агуулагаасаа болон хүнд үзүүлэх үйлчилгээний талаасаа ч цагдаагийн байгууллагын шууд гүйцэтгэх үүрэг биш гэдэг нь ойлгомжтой байна.

Харин энэ ажлыг эмнэлэгийн тэр тусмаа наркологийн болон хордлого тайлах төвийн эмнэлэгийн нарийн мэргэжилийн эмч, ажилтнуудын хяналтан доор хийж гүйцэтгэх ёстой гэсэн судлаачидын дэвшүүлсэн санаа оновчтой юм⁷.

⁴ www.google.

⁵ Г.Бямбадорж, Архидан согтуурах явдалтай тэмцэх үйл ажиллагаа, УБ., 2011., 5-р тал

⁶ ХУД-ын 4,5,6,78,9,10-р хорооны иргэдээс авсан санал асууллагын материал., УБ., 2011он

⁷ Хэсгийн байцаагч 2011 эрдэм шинжилгээний бага хуралын эмхтгэл., УБ., 2011, 5-р тал

Согтууруулах ундаа хэрэглэсэн хүнийг эрүүлжүүлэх үүргийг эмнэлэгийн байгууллага хэрэгжүүлж, энэ ажиллагаандаа цагдаагийн байгууллагын ажилтаныг гэрээгээр ажилуулж байхаар хууль, эрхийн актуудыг өөрчлөх шаардлага зүй ёсоор тавигдах болно. Тухайлбал: “Эрүүл мэндийн тухай хууль”-д Согтсоны улмаас биеэ авч явах чадвараа алдсан, архины хордлогод орсон хүнийг эрүүл ахуйн шаардлага хангасан эмнэлэгийн байрнд, хордлого тайлах төвд эрүүлжүүлнэ гэсэн заалт оруулах.

Түүнчлэн ЦБТХ-н 17-р зүйл буюу “Эрүүлжүүлэх” гэсэн заалтыг өөрчлөн найруулж “Архины хордлого тайлах ажиллагаанд оролцох гэж хуульчлах”

17.1. Олон нитийн газар согтуугаар хэвийн бус яваа хүнийг архины хордлого тайлах төв эмнэлэгт хүргэх, эсвэл хамгаалах хүнд нь хүлээлгэн өгнө.

17.2. Хордлого тайлах эмнэлэгийн дүрмийг эрүүл мэндийн сайд, ЦЕГ-н даргын хамтарсан тушаалаар батлана гэж өөрчлөн найруулах.

АСТТХ-н 11-р зүйлд заасан “Цагдаагийн байгууллага” гэснийг хасч “эмнэлэгийн байгууллага гэж өөрчлөх, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт” цагдаагийн байгууллага нь хордлого тайлах ажиллагаанд оролцохдоо тухайн эмнэлэгийн хэвийн үйл ажиллагаа, эмч, ажилтаны ажиллах аюулгүй байдлыг хангах үүрэгтэйгээр оролцоно” гэж нэмэлт өөрчлөлт оруулж болно.

Иргэн өөрийн хүсэлтээрээ ирж эрүүлжүүлэгдсэн тохиолдол цөөн байгаа бөгөөд энэ тохиолдолд тухайн хүнээс эрүүлжүүлэхэд гарсан шууд зардлыг гаргуулан авахгүй байх нь зүйтэй юм.

АСТТХууль тогтоомж зөрчигдсөн тохиолдолд цагдаагийн бага бүрэлдэхүүн “ахлагч бүрэлдэхүүн” АСТТХ зөрчсөн аж ахуйн нэгж байгууллага, албан тушаалтан, иргэнд торгуулийн арга хэмжээ авах боломжгүй байна. Учир нь уг хуулийн 7.1, 7.4, 7.5, 7.2.1, 10.2-д заасан зөрчлөөс бусад зөрчилд 5000 хүртэл төгрөгөөр торгох зөрчил байхгүйд оршиж байна.

Ийм учраас уг хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулж зарим зөрчилд 5000 төгрөгөөр торгож арга хэмжээ авхаар хуульчлах, эсвэл бага бүрэлдэхүүнийг торгуулийн хуудсаар 50,000 хүртэл төгрөгөөр торгох эрхтэй болгох энэ нь архидаан согтуурах явдалтай тэмцэх ажилд тус дөхөм үзүүлэхээс гадна архидаан согтуурахтай тэмцэх тухай хуулиар зөвхөн офицерууд арга хэмжээ авдаг байсан бол бага бүрэлдэхүүн арга хэмжээ тооцсноор уг хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажилд ахиц гарч, хяналт шалгалт сайжирч торгуулийн арга хэмжээ авах эрх бүхий субъектүүд нэмэгдснээр улсын төсөвт оруулах хөрөнгө мөнгө ч нэмэгдэж болох юм.

Түүнчлэн АСТТХууль зөрчсөн аж ахуйн нэгж байгууллага, албан тушаалтанд 50,000-с 250,000 төгрөгөөр торгож торгуулийн арга хэмжээ авдаг боловч одоогийн авч байгаа торгуулийн арга хэмжээний мөнгөн дүнгийн хэмжээ маш бага байна. Учир нь уг хууль батлагдснаас хойш манай улсын эдийн засаг өсөж нэг хүнд оногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ нэмэгдсэн, архины үйлдвэр, аж ахуйн нэгжийн ашиг орлого хэдэн зуу дахин өсч, сая саяаар тоологдох ашиг орлого олж байна.

Зөрчил гаргагч нарт торгуулийн арга хэмжээ авдаг боловч энэ нь нөлөөлөлийн ач холбогдолоо алдсан тул зөрчлөө дахин давтах, хууль тогтоомжийг санаатай зөрчих явдал таслан зогсоогдохгүй байна. Ийм учраас ЗХТХ болон АСТТХ тогтоомжид зарим зөрчлийн хор уршиг, шинж чанараас хамаарч зөрчилд хүлээлгэх хариуцлагыг чангатгах шаардлагатай байна. Тухайлбал:

-Цагийн хувиар зөрчиж шөнийн цагаар архи согтууруулах ундаагаар үйлчилсэн, худалдсан

-21 насанд хүрээгүй хүнд архи согтууруулах ундаагаар үйлчилсэн, түүгээр үйлчлэх ажилд авч ажилуулсан

-Архи согтууруулах ундаа хэрэглэсэн хүнд, архи согтууруулах ундаагаар үйлчилсэн болон худалдсан

Зэрэг зөрчилд хүлээгэх хариуцлагыг чангатган архи согтууруулах ундаа худалдан борлуулах, түүгээр үйлчлэх тусгай зөвшөөрөлыг цуцлах хүртэл хариуцлага оногдуулхаар хуульчлах. Дээрх зөрчлүүд нь дахин давтан үйлдэгддэг, хор уршиг дагуулдаг, тархмал нийтлэг шинжтэй өргөн хүрээтэй, зөрчлийн дийлэнх хувийг эзэлдэг, гэмт хэрэг захиргааны зөрчил үйлдэгдэх нөхцлийг бүрдүүлдэг зэрэг шинжтэй байдаг.

Дээрхи зөрчлүүд таслан зогсоогдохгүй байгаа шалтгаан нь: Энэ зөрчлийг үйлдэгчидын хувь хүний ёс суртахуун, эрх зүйн ухамсар дорой, хууль тогтоомжийг биелүүлдэггүй, үйлдсэн

зөрчилд хүлээлгэх хариуцлага сул, оногдуулж буй торгуулийн хэмжээ бага, хяналт шалгалт сул байдаг нь дээрх зөрчлүүдийг таслан зогсооход сөргөөр нөлөөлж байна гэж үзэж байна.

Иймд дээрх зөрчлүүдийг таслан зогсоохийн тулд АСТТХ-д тусгай зөвшөөрөлийг нь цуцлах шийтгэлийг үндсэн шийтгэл болгон түлхүү хуульчлах.

Мөн зөрчил гаргаж архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх тусгай зөвшөөрөлөө цуцлуулсан цэг салбар, аж ахуйн нэгж байгууллагуудад дахин тусгай зөвшөөрөл олгохгүй байхаар хуульчилж хатуу чанга баримтлах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх тусгай зөвшөөрөлөө цуцлуулсан байгууллага аж ахуйн нэгж, цэг салбарууд нь тусгай зөвшөөрөлөө цуцлуулах үед ажиллаж байсан аж ахуйн нэгж, хуулийн этгээдийн нэрээ өөрчлөн дахин архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх тусгай зөвшөөрөл авч байгаа явдлыг таслан зогсоох шаардлагатай байна. Жишээлбэл ХУД-н 2-р хорооны нутаг дэвсгэрт байрлах “Б” нэртэй баарны архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх тусгай зөвшөөрөл цуцлагдсан боловч аж ахуйн нэгжийн нэрээ өөрчлөн “НБ” гэж нэрээ өөрчлөн дахин тусгай зөвшөөрөл авсан, мөн тус дүүргийн 9-р хорооны нутаг дэвсгэрт байрлах “БН” нэртэй хүнсний дэлгүүрийн тусгай зөвшөөрөл цуцлагдсан боловч ЭБТС гэж нэрээ өөрчлөн дахин зөвшөөрөл авч урьд өмнө нь гаргаж байсан зөрчлөө дахин давтан гаргасаар байна. Энэ мэт аж ахуйн нэгжүүдэд дахин тусгай зөвшөөрөл олгохгүйгээр хуульчлах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Мөн баар ресторан, кафе, супер маркет, хүнсний дэлгүүрүүд нь өөрийн тусгай зөвшөөрөлөө бусдад түрээслүүлдэг явдал түгээмэл байгаа нь бидний ажилд сөргөөр нөлөөлж байна.

Түрээсээ төлөх гэсэн түрээслэгчид цагийн хуваарь хэтрүүлэн ажиллах, архи согтууруулах ундаа хэрэглэсэн хүнд архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх, насанд хүрээгүй хүнд архи согтууруулах ундаагаар үйлчлэх, худалдах зэрэг нийтлэг зөрчлийг гаргаж байна.

Иймд АСТТХ-н 5.4 дэхь хэсгийг өөрчлөн найруулж Архи согтууруулах ундааны үйлдвэрлэл эрхлэх зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгж байгууллага, архи согтууруулах ундаа худалдан борлуулах, түүгээр үйлчлэх эрхтэй баар ресторан, супер маркет, хүнсний дэлгүүрүүд нь уул зөвшөөрөлийг бусдад түрээслүүлэх, барьцаалах, байршилыг өөрчлөхийг хориглоно гэж өөрчлөн найруулах⁸.

Сүүлийн үед архидан согтуурах явдал нь их дээд, дунд сургуулийн сурагч оюутуудын дунд ихсэж улмаар гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдэх, гэмт хэрэг зөрчлийн хохирогч болох явдлын шалтгаан нөхцөл болж байна. Оюутан сурагчидын нийтийн байр, бүх шатны сургууль, цэцэрлэг, эмнэлэг, сувилалын газарт архи согтууруулах ундаа хэрэглэх, түүгээр үйлчлэхийг хориглосон хуулийн заалт хэрэгжихгүй байгаа нь оюутан сурагч, ард иргэдийн амар тайван амьдрах хүсэл эрмэлзлэлийг хясан боогдуулж хүүхэд залуусийн хөгжилд сөргөөр нөлөөлж улс нийгэмдээ хэрэгтэй сайн хүн болж төлөвшихөд архидалт сөргөөр нөлөөлж байгаа талаар ард иргэдийн зүгээс санал хүсэлт, гомдол ирдэг нь санаадгүй хэрэг огт биш юм. Тиймээс АСТТХ-н 7-р зүйлийн 7.1.4-д Оюутан сурагчидын нийтийн болон хичээлийн байр гэснийг өөрчлөн найруулж “Оюутан сурагчидын нийтийн болон хичээлийн байр түүний ойр орчим 400 метрээс дотогш зайд” гэж өөрчлөн найруулах мөн хуулийн 7.1.7-д Галт тэрэг бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэл, усан болон нисэх онгоцны буудлын зөвшөөрөгдсөн цэгээс бусад газар гэснийг өөрчлөн найруулж “Галт тэрэг, бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэл, усан болон нисэх онгоцон дотор, галт тэрэг бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэл, усан болон нисэх онгоцны буудлын зөвшөөрөгдсөн цэгээс бусад газар” гэж өөрчлөн найруулах⁹.

Архи согтууруулах ундааг хэрэглэх, худалдан борлуулах талаар хэвлэл мэдээлэлийн хэрэгслээр сурталчилгаа хийхийг хориглосон зөрчсөн үйлдэл сүүлийн үед ихээр гарах болсон нь энэхүү зөрчлийг арилгуулах, түүнд харицлага тооцох ажлыг тууштай хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

АСТТХ-ийн 9-р зүйлийн 9.2-д заасан Согтууруулах ундаа худалдан борлуулах, хэрэглэх талаар хэвлэл мэдээлэлийн хэрэгслээр сурталчилахыг хориглоно гэсэн заалтыг УДШ-н 2000 оны 151-р тогтоолоор тайлбарласан байдаг ч үүнийг улам боловсронгуй болгон “Бүх төрлийн сонин сэтгүүл, ФМ, радио, телевизээр болон зурагт хуудас самбараар, архи согтууруулах ундааг

⁸ Г.Бямбадорж, Архидан согтуурах явдалтай тэмцэх үйл ажиллагаа, УБ., 2011., 167-р тал

⁹ Г.Бямбадорж, Архидан согтуурах явдалтай тэмцэх үйл ажиллагаа, УБ., 2011., 168-р тал

илт магтсан, хонжворт болон амталгаат, урамшуулалт худалдаа, үйлдвэрлэсэн хуулийн этгээдийн нэрийг бүтээгдэхүүндээ өгөхгүй байх, эсвэл хүний биед тустай металл, химийн элемент, амьтны гаралтай гэх мэтээр сурталчихыг ойлгож гэж өөрчлөн тайлбарлах.

АСТТХ-н 7.8-р зүйлд Согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэх зөвшөөрөлтэй газарт 00-06 цагийн хооронд цагийн хооронд архи согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэхийг хориглоно гэсэн заалтийг өөрчлөн найруулж “Согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэх зөвшөөрөлтэй худалдаа үйлчилгээний газрын зэрэглэл, байршил, хүн амын нягтрал, тухайн нутаг дэвсгэрийн эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдлыг харгалзан ялгавартайгаар тогтоох ба 22 цагаас 12 цагийн хооронд архи согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэхийг хориглоно гэж” өөрчлөн найруулах. Түүнчлэн санал асуулгад оролцогчидын 15% нь архи согтууруулах ундааг худалдан борлуулах цэг салбарыг цөөлөх, архины үйлдвэрлэл экспортоор оруулж ирэх архи согтууруулах ундааны хэмжээг багасгах гэсэн дүгнэлттэй уялдуулан үйлдвэр худалдааны яамны сайдын 2008 оны 05-р тушаалыг хүчингүй болгон АСТТХ-н 4-р зүйлд “хоёр мянган хүн ам тутамд архи согтууруулах ундаа худалдах түүгээр үйлчлэх нэг цэг байна” гэж хуульчлан хатуу мөрдлөгө болгох¹⁰.

Мөн нэг жилд архины хордлогоор нас барсан хүний тоо 1000 хол давсан нь архины хэрэглээ ихэссэн, үйлдвэрлэгч, худалдан борлуулагч нар нь чанарын шаардлага хангахгүй архи согтууруулах ундааг худалдан борлуулсантай холбоотой юм. Үүний эх сурвалжийг олохын тулд мөрдөн байцаах алба, эрүүгийн цагдаагийн алба, хэв журмын алба хамтран үр дүнтэй ажиллах шаардлагатай байна.

Ямар нэгэн архидалтай холбоотой хэрэг бүрийн шалтгаан нөхцлийг бүрэн тогтоож хэргийг шалгах явцдаа нас барсан хүн хаана хэзээ хэнтэй архи согтууруулах ундаа хэрэглэсэн, ямар цэг салбараас авсан, цаашлаад уг цэг салбар нь ямар үйлдвэрээс авдаг болохыг тогтоон үйлдвэрлэсэн архи согтууруулах ундаа нь чанарын шаардлага хангаж байгаа эсэхийг мэргэжилийн байгууллагатай хамтран шалгаж тогтоох зэрэг ажлыг хийж хэвших нь зүйтэй гэж бид үзэж байна. Энэхүү ажлыг хийж хэвшүүлэхийн тулд ЭБШХ-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж болох юм гэсэн саналуудыг дэвшүүлж байна.

¹⁰ Хэсгийн байцаагч эрдэм шинжилгээний бага хуралын эмхтгэл., УБ., 2011, 6-р тал